МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

Виконав: студент IV курсу,
групи 6.0531
спеціальності: 053 Психологія
освітньої програми: Психологія
Веретельник Михайло Юрійович
Керівник: Скрипаченко Т.В., к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Рецензент: Мосол Н.О., к.психол.н.,
доцент кафедри психології

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти бакалаврський
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри психології
_____
к.психол.н., доцент. Н.О. Губа
«____»_____2025 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Веретельнику Михайлу Юрійовичу

Тема роботи: Соціально-психологічна готовність студентської молоді до створення сім'ї

Керівник роботи Скрипаченко Т.В., к.психол.н., доцент кафедри психології

затверджені наказом ЗНУ від «27» 01 2025 року № 134—с

2. Строк подання студентом роботи 01.06.2025

3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: Проаналізувати сім'ю як соціально-психологічний феномен та необхідну умови розвитку суспільства, проаналізувати психологічні умови готовності студентської молоді до шлюбу та сімейних відносин, провести емпіричне дослідження соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї, розробити програму авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.

5. Перелік графічного матеріалу: 15 малюнків.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Скрипаченко Т.В., доцент		
Розділ 1	Скрипаченко Т.В., доцент		
Розділ 2	Скрипаченко Т.В., доцент		
Розділ 3	Скрипаченко Т.В., доцент		
Висновки	Скрипаченко Т.В., доцент		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад – грудень 2024 р.	Виконано
2	Робота над вступом	лютий 2025 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	березень 2025 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	квітень 2025 р.	Виконано
5	Написання висновків	травень 2025 р.	Виконано
6	Передзахист	червень 2025 р.	Виконано
7	Нормоконтроль	червень 2025 р.	Виконано

Студент _____ М.Ю. Веретельник

Керівник роботи _____ Т.В. Скрипаченко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ А.О. Неманежина

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 57 сторінок, 15 малюнків, 52 джерела, 4 додатки.

Об’єктом дослідження є готовність до створення сім’ї в період юності.

Предметом дослідження соціально-психологічна готовність студентської молоді до створення сім’ї.

Гіпотеза: соціально-психологічна готовність студентської молоді до створення сім’ї є багатокомпонентним феноменом, рівень якого значно підвищується завдяки програмі авторського тренінгу, котрий направлений на використання психоедукаційних та інших заходів при роботі із молоддю.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити соціально-психологічну готовність студентської молоді до створення сім’ї.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, систематизація, узагальнення, порівняння. Методи емпіричного дослідження: метод анкетування. Анкета «Уявлення про сімейне життя»; тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І. Ф. Юнда); проективна методика «Моя майбутня сім’я».

Наукова новизна одержаних результатів обумовлюється актуальністю теми дослідження, оскільки в роботі було систематизовано та удосконалено знання про соціально-психологічну готовність студентської молоді до створення сім’ї, а також розроблено програму авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім’ї.

Галузь використання: університети, академії, інститути, коледжи, технікуми (фахові коледжи), професійно-технічні училища.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ, СІМ’Я, ШЛЮБ, СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ.

SUMMARY

Veretelnyk M.Yu. Socio-psychological readiness of student youth to start a family.

Bachelor’s qualification work: 57 pages, 15 illustrations, 52 references, 4 appendices.

The research object: readiness to start a family during adolescence.

The research subject: socio-psychological readiness of young students to start a family.

Hypothesis: the socio-psychological readiness of young students to start a family is a multi-component phenomenon, the level of which is significantly increased thanks to the author's training program, which is aimed at using psychoeducational and other measures when working with young people.

The research goal: to theoretically substantiate and empirically verify the socio-psychological readiness of student youth to start a family.

Methods: theoretical: analysis, systematization, generalization, comparison. Empirical: questionnaire survey («Perceptions of Family Life»); readiness-for-family-life test card (I. F. Yunda); projective method «My Future Family»).

Scientific novelty: this study systematized and refined existing knowledge on the socio-psychological readiness of student youth to start a family and developed an original training program aimed at enhancing that readiness.

Scope of application: universities, academies, institutes, colleges, technical schools (vocational colleges), and vocational-technical schools.

Keywords: socio-psychological readiness, family, student youth, marriage.

ЗМІСТ

ВСТУП…….....7
РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї…….10
1.1. Сім'я як соціально-психологічний феномен та необхідна умова розвитку суспільства…….10
1.2. Соціально-психологічна характеристика сучасної студентської молоді..13
1.3. Готовність студентської молоді до створення сім'ї як соціальна проблема…….15
1.4. Психологічні умови готовності студентської молоді до шлюбу та сімейних відносин…….19
РОЗДІЛ ІІ ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї…….25
2.1. Емпіричне дослідження соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї…….25
2.2. Аналіз дослідження……28
2.3. Розробка програми авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї…….44
ВИСНОВОК……...50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….53
ДОДАТКИ……..58

ВСТУП

Актуальність теми. Сім’я завжди знаходилася в центрі уваги передової суспільної думки, прогресивних діячів та вчених, починаючи від стародавніх філософів та закінчуючи сучасними реформаторами. І це не дивно. Сім’я являє собою систему соціального функціонування людини, один з основних інститутів суспільства. Вона перебуває в русі, змінюється не тільки під впливом соціально-політичних умов, а й у силу внутрішніх процесів свого розвитку.

Роль сім’ї в суспільстві незрівнянна за своєю значимістю, ні з якими іншими соціальними інститутами, оскільки саме у сім’ї формується та розвивається особистість людини, відбувається оволодіння соціальними ролями, необхідними для безболісної адаптації дитини в суспільстві.

Сім’я виступає як перший виховний інститут, зв’язок з яким людина відчуває протягом усього свого життя. Саме в сім’ї закладаються основи моральності людини, формуються норми поведінки, розкриваються внутрішній світ та індивідуальні якості особистості.

Сім’я сприяє як формуванню особистості, так й самоствердженню людини, стимулює її соціальну, творчу активність, розкриває індивідуальність. Міцна, здорова сім – запорука здорового суспільства та міцної держави. Тому суспільство зацікавлене у підготовці молодого покоління до створення сім’ї.

Стійкість шлюбно-сімейних відносин у сучасному світі набуває особливого значення, оскільки сьогоднішнє життя, з його стресами та економічними труднощами, не сприяє стабільності та гармонії у подружніх відносинах. У зв’язку з цим готовність до шлюбу все частіше стає предметом дослідження психологів.

У сучасної молоді недостатньо розвинені навички життєвого самовизначення. В даний час в Україні відсутні громадські інститути, готові

підтримати молодь у відповідальний період шлюбно-сімейної самореалізації. У психолого-педагогічній літературі наголошується відносна мізерність теоретичних і практичних розробок по формуванню готовності до шлюбу та сім'ї. Все це робить тему дослідження актуальною.

Об'єктом дослідження є готовність до створення сім'ї в період юності.

Предметом дослідження є соціально-психологічна готовність студентської молоді до створення сім'ї.

Мета дослідження теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити соціально-психологічну готовність студентської молоді до створення сім'ї.

Гіпотеза: соціально-психологічна готовність студентської молоді до створення сім'ї є багатокомпонентним феноменом, рівень якого значно підвищується завдяки програмі авторського тренінгу, котрий направлений на використання психоедукаційних та інших заходів при роботі із молоддю.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сім'ю як соціально-психологічний феномен та необхідну умову розвитку суспільства.
2. Проаналізувати психологічні умови готовності студентської молоді до шлюбу та сімейних відносин.
3. Провести емпіричне дослідження соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.
4. Розробити програму авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.

Методи дослідження*:*

1. Загальнонаукові: аналіз, систематизація, узагальнення, порівняння.
2. Методи емпіричного дослідження:

– метод анкетування. Анкета «Уявлення про сімейне життя»;
– тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І. Ф. Юнда);
– проективна методика «Моя майбутня сім'я».

Наукова новизна одержаних результатів обумовлюється актуальністю теми дослідження, оскільки в роботі було систематизовано та удосконалено знання про соціально-психологічну готовність студентської молоді до створення сім'ї, а також розроблено програму авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.

Теоретичне значення одержаних результатів. Полягає в детальному та системному дослідженні питань пов'язаних з поставленою тематикою в даній роботі, а також має узагальнюючий характер і містить власні висновки і рекомендації з предмету дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Результати даного дослідження можуть бути використані викладачами, батьками та практичними психологами, які працюють у вищих навчальних закладах, соціальних та психологічних центрах, а також іншими фахівцями, які займаються даною психолого-педагогічною проблемою.

База дослідження. Дослідження було проведено на базі Запорізького державного медико-фармацевтичного університету (м. Запоріжжя), в дослідженні взяло участь 50 респондентів (віком від 18 до 23 років).

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ І.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

1.1. Сім'я як соціально-психологічний феномен та необхідна умова розвитку суспільства

Становлення особистості людини в першу чергу залежить від сім'ї, у якій вона виховується. Саме сім'я, виступаючи як референтна група, є джерелом соціальних установок і ціннісних орієнтацій суб'єкта [43, 15].

Сім'я – це те, з чого все починається. У житті кожного з нас сім'я – це люди, з якими ми зустрічаємося вперше у своєму житті. Саме в сім'ї людина проводить свої перші роки, протягом яких набирається навичок та протягом яких формуються норми поведінки.

Просто створити сім'ю недостатньо, потрібно вміти правильно виховати своїх дітей, зберігати в сім'ї тепло та кохання. Сім'я має бути опорою для кожної людини.

Розглянемо більш детальніше поняття «сім'я» у науковій літературі:

– «Сім'я – це соціальний інститут, тобто стійка форма взаємин між людьми, в рамках якої здійснюється основна частина повсякденного життя людей: сексуальні відносини, дітонародження та первинна соціалізація дітей, значна частина побутових відносин тощо» [6, 741];

– «Сім'я є малою соціальною групою людей, заснованою на шлюбі та кровній спорідненості, яка функціонує на основі загального побуту, матеріальної та моральної взаємодопомоги» [17, 89];

– «Сім'я – соціальний інститут, що є базовим осередком суспільства» [20, 42];

– «Сім'я – це спільнота, заснована на шлюбі подружжя, яка включає дітей (власних та усиновлених), пов'язаних духовно, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю» [3, 72];

– «Сім’я (сімейний союз) – це основа будь-якого суспільства, важлива складова його функціонування» [25, 129];

– «Сім’я – це інститут, що породжує права та обов'язки подружжя стосовно один одного і дітей» [29, 56].

Як мала соціальна група, сім’я розглядається також в рамках психологічних певних явищ (процеси комунікації, інтеграції, соціальної перцепції, механізми та концепції групової динаміки тощо).

Серед різноманітних функцій сім’ї найважливішими є:

– репродуктивна;

– виховна;

– господарсько-економічна;

– рекреаційна;

– соціальна;

– статусна;

– медична тощо [39; 44]

Як зазначають вчені, сім’я як соціально-психологічний феномен має свої певні особливості:

– сім’я безпосередньо залежить від громадських інститутів;

– сім’я чітко окреслює гетерогенність складу сім’ї за статтю, віком тощо;

– присутній закритий характер сімейної групи, який зумовлений певною конфіденційністю відносин;

– чітко визначена поліфункціональність сім’ї;

– «історичність», тобто на життєдіяльність сім’ї впливають не лише якісні етапи її розвитку, а й безпосередній досвід сімейного життя дорослих членів сім’ї у їхніх батьківських сім’ях, коли вони самі були дітьми;

– чітко окреслена емоційність сімейних відносин [33; 44; 48].

Аналізуючи соціально-психологічні особливості сім’ї, підкреслимо, що вона є досить складним інститутом.

На сучасному етапі сім’я виступає необхідною умовою розвитку сучасного суспільства. Сім’я може виступати як позитивним, так і негативним чинником виховання. Позитивний вплив на особистість дитини полягає в тому, що ніхто, крім найближчих в сім’ї людей – матері, батька, бабусі, дідуся, брата, сестри, не ставиться до дитини краще. І водночас жодний інший соціальний інститут не може потенційно завдати стільки шкоди у вихованні дітей, скільки може зробити сім’я. Тому сім’я – це особливий колектив, що грає у суспільстві довготривалу і найважливішу роль.

Даний інститут є важливим, адже саме сім’я забезпечує фізичний та емоційний розвиток людини. Сім’я відіграє провідну роль у розумовому розвитку дитини (американський дослідник Блум виявив, що відмінність у коефіцієнті розумового розвитку дітей, які виросли у благополучних та неблагополучних сім'ях, сягає двадцяти балів) [52], а також впливає на ставлення дітей, підлітків до навчання та багато в чому визначає успішність.

Таким чином, сім’я як соціально-психологічний феномен вбирає в себе основну роль формування моральності людини. Сім’я створює особистість, але може й зруйнувати її. Сім’я може як зміцнити, так і підірвати психічне здоров’я її членів. Чим краще сім’я, тим краще виховання дитини, краще її моральні якості. Батьки – найперші вихователі, саме в їхніх руках здоров’я дитини, її психічний стан, її риси та якості. Між батьками та дітьми мають бути добрі та теплі стосунки. Ставлення людини до світу, її погляди на життя, її ставлення до людей безпосередньо залежить від стосунків у сім’ї, від обстановки, в якій виховувалась людина. І навіть те, якою дорогою людина піде, як вона побудує свою кар’єру і майбутню родину, теж залежить від виховання, яке давалося їй у сім’ї.

1.2. Соціально-психологічна характеристика сучасної студентської молоді

У сучасному науковому просторі, студентська молодь як соціальна група традиційно привертає до себе підвищену увагу. Молодіжна проблематика є предметом обговорення у соціології, психології, педагогіці, соціальній роботі. Будучи досить великою соціально-демографічною групою, студентська молодь займає важливе місце в суспільстві [31, 92]

Молодь як вікова група характеризується специфічним способом життя, стилем поведінки, культурними нормами та цінностями [14, 138]. В студентському віці стрімко розвиваються критичність мислення, прагнення дати власну оцінку різним явищам, пошук аргументації, оригінального рішення. Звідси у поведінці молоді прослідковується поєднання суперечливих рис і якостей:

– прагнення до ідентифікації та відокремлення;
– конформізм та негативізм;
– наслідування та заперечення загальноприйнятих норм;
– прагнення до узагальнення та догляду, відчуженість від зовнішнього світу;
– спостерігається зниження конфліктності у взаєминах;
– підвищується контактність та товариськість, рівень самооцінки;
– дещо знижується рівень тривожності;
– має місце підвищена невротичність, виражена акцентуйованість типів характеру;
– характерні часта зміна настрою, максималізм у судженнях і поглядах на щось;
– відзначається гарне володіння мовою, мімікою, пантомімікою;
– спостерігається висока емоційна сприйнятливість, вразливість;
– посилюється співпереживання, можливе загострене почуття самотності;

– емоційні реакції більш стійкі та усвідомлені, регульовані;

– поряд з проявом емоцій, формуються стійкі емоційні відносини, почуття дорослості тощо [7; 13; 16]

Основний вид діяльності студентської молоді – навчально-професійна, успішністю якої, насамперед, і буде зумовлений процес формування психоемоційної сфери, оскільки емоції і почуття, що породжуються діяльністю, стають невід'ємною частиною, що виконує функцію регуляції.

До цього слід додати, що така діяльність може містити як інформаційні, так і емоційні стресори. Тому узагальнені наукові дані, дозволяють визначити такі причини розвитку психологічного стресу в студентської молоді:

– високі інтелектуальні та психоемоційні навантаження;

– стрес в період складання іспитів;

– нераціональна організація навчальної діяльності (дефіцит часу, академічна неуспішність);

– поєднання роботи та навчання;

– зміна місця проживання та звичного ритму життя;

– порушення режиму праці та відпочинку, харчування;

– гіподинамія, гіпокінезія;

– конфліктні міжособистісні стосунки (з одногрупниками, викладачами);

– складності побутового рівня;

– проблеми особистого характеру;

– неузгодженість інтересів, схильностей, здібностей;

– низький рівень навичок психічної саморегуляції та ін. [18; 23; 36].

Слід зазначити, що для студентської молоді характерні також наступні типові риси:

– у сфері освіти, більшість студентів більш усвідомлено (за порівняно з іншими групами учнівської молоді) підходять до вивчення як суспільних, і спеціальних дисциплін;

– для них процес адаптації проходить спокійніше і успішно;

– студенти вчаться переважно добре, сумлінно освоюючи спеціальність, прагнучи пізнати найпередовішу технологію у відповідній галузі, стати висококваліфікованим спеціалістом;

– для них характерні прагнення до пошуку, творче ставлення до процесу навчання, захопленість науково-дослідною роботою;

– студенти вимогливі до себе [4; 37; 45].

Студенти, як правило, підтримують досить міцні стосунки з батьками як у разі спільного проживання у батьківському будинку (квартирі), так і у випадку проживання у гуртожитку. Проте зв'язок із батьківською сім'єю поступово слабшає.

У сфері побуту участь у веденні домашнього батьківського господарства поступово змінюється самостійним господарюванням завдяки певним матеріальним можливостям, що відкриваються у міру покращення матеріального добробуту студентів.

У загально-соціальній сфері багатьом студентам характерні:

– цивільна відповідальність;

– високий моральний рівень;

– гуманізм;

– колективізм та товариськість;

– прагнення до самовиховання та самовдосконалення;

соціальний оптимізм [24; 41; 50].

Таким чином, перетворення українського суспільства викликало нові напрямки в галузі психологічних досліджень щодо проблем соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї, соціального захисту молоді та молодих сімей.

1.3. Готовність студентської молоді до створення сім'ї як соціальна проблема

Психологічна готовність до шлюбу – це особистісна освіта, основними системними компонентами якої є ціннісні орієнтації, шлюбна мотивація, уявлення про подружню ієрархію, подружні настанови та очікування,

уявлення про подружні відносини [11, 14].

Готовність до шлюбу – інтегральна категорія, що включає цілий комплекс психологічних аспектів, які наведені у Додатку А.

На думку дослідника В. Радчук, готовність до шлюбу – це система соціально-психологічних установок, які включають ряд компонентів:

– приймати відповідальність як за себе, так й за свою майбутню сім'ю;

– сформована навичка міжособистісного спілкування та вміння співпрацювати з партнером;

– здатність до самовідданих вчинків стосовно партнера;

– розвинена емпатійність;

– широкий репертуар поведінкових та емоційних реакцій;

– наявність конструктивної стратегії у вирішенні конфліктів;

– рефлексивність тощо [35, 1-2].

При вступі до шлюбу, виділяють такі поширені мотиви одруження, як:

– уникнення батьків (протест, відмова від влади батьків);

– почуття повинності (найчастіше супроводжується почуттям провини до партнера);

– любов (формує передшлюбні відносини, один із самих домінуючих мотивів одруження);

– самотність (афективна потреба у зближенні з будь-ким);

– матеріальна вигода (фінансова вигода);

– дотримання сімейних традицій;

– престижність шлюбу;

– помста (шлюб, укладений на помсту колишньому партнеру) тощо [21; 27].

У сучасному українському суспільстві все помітніше позначається криза інституту сім'ї, суть якої полягає у посиленні суперечності між сімейними та позасімейними цінностями. Це виявляється у падінні

народжуваності, низькій стійкості шлюбно-сімейних відносин, збільшенні кількості розлучень (із трьох зареєстрованих шлюбів два розпадаються), у серйозних проблемах у галузі виховання дітей, збільшенні частки одиноких людей та позашлюбних дітей, зростання числа неблагополучних сімей.

Головними причинами стають алкоголізм і наркоманія, невідповідність поглядів і характерів, матеріальне неблагополуччя, а також неготовність молодих людей до сімейного життя. Також важливим є факт того, що в Україні неухильно зростає популярність так званих «цивільних шлюбів».

В даний час серед молодих людей спостерігається прагнення підвищити рівень освіти, здійснити професійне зростання, незалежно організовувати дозвілля і розпоряджатися вільним часом, досягти матеріальної самостійності, що у кращому випадку призводить до відкладення моменту вступу до шлюбу.

Поліпшення матеріального становища, прагнення перейти з одного соціального шару суспільства в інший, стали домінуючою прагматичною тенденцією шлюбу у молоді.

При цьому молоді люди не завжди враховують те, що можливості задоволення цих потреб і ймовірність успішного здійснення життєвих цілей значно зростають за умови наявності гармонійного мікро середовища, особистісної задоволеності, насамперед всього, у сімейному житті. Гармонія сімейного життя багато в чому підвищує здатність до реалізації особистісного потенціалу. У свою чергу, сімейний добробут багато в чому залежить від ступеня підготовленості молоді до шлюбу та сім'ї.

У сучасній ситуації змінилися ціннісні орієнтації і сама система дошлюбної поведінки студентської молоді. Підготовка молоді до шлюбу носить стихійний характер, оскільки втрачається істинна роль інституту сім'ї [42, 258].

Для сучасної молоді характерні незалежність і сексуальна розбещеність, У багатьох випадках, молоді люди отримують інформацію про сексуальне життя від однолітків, осмислення ціннісних орієнтацій дошлюбної поведінки у більшості відбувається стихійно.

Значну роль у дошлюбній поведінці студентської молоді грають засоби масової інформації, де відкрито пропагується секс, що не веде до підвищення рівня культури серед молоді та правильного розуміння всіх аспектів дошлюбної поведінки. Багато молодих люди вступають до шлюбу неусвідомлено, найчастіше студенти не підготовлені до сімейного життя та батьківства.

Таким чином, готовність студентської молоді до створення сім'ї виступає нагальною соціальною проблемою. Основними причинами є:

– відкладання моменту вступу до шлюбу, що пов'язується з бажанням здійснити власне професійне, особистісне зростання;

– низьке матеріальне становище в суспільстві;

– зміна ціннісних орієнтацій студентської молоді;

– сексуальна розбещеність;

– низький рівень культури серед студентської молоді [38, 28];

– пропагування громадянського шлюбу. Громадянський шлюб – це коли пара, що не перебуває в офіційному шлюбі, живе разом. Сьогодні таких випадків стає дедалі більше. Так, серед українців віком від 18 до 24 років співжиття без реєстрації шлюбу зустрічається частіше;

– пропагування непотрібності шлюбу. Нещодавно Пол Долан, професор психологічних наук у Лондонській школі, під час обговорення своєї нової книги «Happy Ever After» («Жити довго та щасливо») заявив, що незаміжні бездітні жінки є найщасливішою підгрупою. Жінки, які відмовилися від шлюбу, також живуть довше;

– діти можуть жити з неодруженими батьками. Кількість дітей, які живуть із неодруженими батьками, збільшилася більш ніж удвічі. Загалом 24 мільйони дітей віком до 18 років живуть з неодруженими батьками. Соціальне опитування населення, проведене у 2022 році, показало, що 38% дорослих згодні або повністю згодні з тим, що батьки-одинаки або неодружені батьки можуть виховувати дітей так само, як і одружені [52].

– зсув вікових рамок. Вийти заміж або одружитися у 25 років зараз нормально. Раніше більшість дівчат і молодих людей офіційно оформляли стосунки в 19 або 20 років. У 21 столітті в 25 років багато хто тільки закінчує університет і починає працювати;

– страх перед розлученням. Для деяких страх потенційного розлучення, а також юридичних, фінансових та емоційних стресів, що виникають при розірванні шлюбу, є достатньою причиною, щоб не одружуватися;

– невіра у шлюб. Шлюб поєднується з безліччю історичних, економічних, релігійних, соціальних і культурних норм, які просто не підходять деяким парам. З огляду на те, що багато хто розглядає шлюб як застарілу інституцію, все більше людей приймають ідею про те, що можна щасливо жити і без свідоцтва про шлюб.

Таким чином, наслідками дестабілізації інституту сім'ї серед студентської молоді є скорочення числа укладених шлюбів. Якщо кількість розлучень зростає плавно, то зниження шлюбності у 2017-2021 мало певний характер: за 5 років кількість шлюбів скоротилася приблизно на 280 тисяч.

Проте, з початком російсько-української війни, за перші пів року 2022 в Україні зареєстровано рекордну кількість шлюбів – 103 903. Це на 21% більше, аніж за той самий період 2021 року та абсолютний рекорд за останні сім років.

1.4. Психологічні умови готовності студентської молоді до шлюбу та сімейних відносин

Сім'я вважається одним із важливих соціальних інститутів. Традиційно сім'я визначається як засноване на шлюбі та кровній спорідненості об'єднання людей, пов'язане спільністю побуту та взаємною відповідальністю.

Сім'ї та шлюбу присвячується значна кількість вітчизняних та зарубіжних досліджень. Особлива увага приділялася її структурі, у якій розглядаються мотиви одруження, причини сімейних конфліктів і розлучень, функції сім'ї, подружні та дитячо-батьківські відносини, психологічні умови готовності до шлюбу.

У психології готовність до укладання шлюбу визначається основною передумовою гармонії у відносинах подружжя та життя сім'ї загалом. І. Сопівник розглядає психологічну готовність до подружніх відносин як найскладніший соціально-психологічний процес, сенс якого полягає в моральній та духовній зрілості особистості, у виборі партнера не тільки для інтимної, а й для душевної, психологічної близькості [40, 161].

Н. Дубравська говорить про психологічну готовність до подружжя як про порозуміння і усвідомлення своїх ролей, зобов'язань у шлюбі, прийнятті відповідальності як батьків [9, 36].

Дослідження М. Мушкевич та інших вчених свідчать про відсутність спеціальної психологічної підготовки молоді до створення сім'ї [28, 112].

Умови готовності до шлюбно-сімейних відносин визначають за компонентами готовності до шлюбу та створення сім'ї, до них відносять:

- соціальні умови;
- економічно-побутові умови;
- фізіологічні умови;
- психологічні умови;
- етичні умови;
- правові умови [30; 32; 34].

Розглянемо психологічні умови готовності студентської молоді до шлюбу та сімейних відносин (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Психологічні умови готовності студентської молоді до шлюбу та сімейних відносин

№	Категорія	Умови	Опис	Приклад прояву
1.	Емоційна зрілість	Здатність до емоційної саморегуляції; Емпатія; Стійкість до стресу	Контроль над емоціями в конфліктних ситуаціях; Здатність розуміти почуття партнера; Готовність до труднощів у стосунках.	Вміння стримати агресію, висловити емоції конструктивно; Сприйняття переживань іншої людини; Здатність діяти спокійно у складних ситуаціях.
2.	Мотиваційна готовність	Усвідомлене бажання створити сім'ю; Відсутність зовнішнього тиску	Чітке уявлення про шлюб як цінність; Шлюб не нав'язаний суспільством, батьками	Рішення прийняте добровільно
3.	Когнітивна (інтелектуальна готовність)	Розуміння функцій сім'ї; Уміння вирішувати конфлікти	Знання про ролі подружжя, батьківство; Наявність навичок конструктивного діалогу	Усвідомлена відповідальність за партнера, дітей; Вміння знаходити компроміс, вести переговори
4.	Соціальна готовність	Досвід міжособистісних стосунків; Соціальна підтримка	Здатність до ефективної комунікації; Позитивне оточення та підтримка від родини або друзів	Участь у соціальних проєктах; Поради, моральна підтримка

Продовження таблиці 1.1

5.	Ціннісно-світоглядна готовність	Подібність поглядів партнерів; Адекватне ставлення до ролей у шлюбі	Схожість у життєвих цінностях; Гнучке сприйняття гендерних ролей	Спільне уявлення про виховання дітей; Розподіл обов'язків, партнерство
6.	Особистісна зрілість	Самостійність; Відповідальність	Вміння приймати рішення; не залежати від батьків Готовність брати на себе обов'язки	Піклування про добробут родини, дисциплінованість; Фінансова та психологічна незалежність
7.	Сексуально-еротична зрілість	Вірність і моногамність	Відкрите, здорове ставлення до сексу; Розуміння важливості довіри	Здатність дотримуватись домовленостей у парі
8.	Психологічна сумісність с партнером	Схожі психологічні типи або гнучкість у взаємодії	Гармонійність темпераментів, комунікаційні стилі	Взаємопорозуміння

*складено на основі джерел: [44; 37; 50]

Деякі вчені виділяють всього чотири головні умови готовності молоді до шлюбу:

1. Фізична зрілість. Вчені вважають, що прихід допустимого для подружнього життя періоду свідчить про завершення фізіологічного формування людини.

2. Психологічна готовність. У психологічних дослідженнях існує різноманітність поглядів до визначення поняття «психологічна готовність». Сюди можна зарахувати:

– особливий стан психіки, що передує будь-якій діяльності, що визначається наявністю у суб'єкта образу структури певної дії та цілеспрямованої свідомості на його реалізацію;

– значуща ознака установки, цілісне психічне явище, в яке включені знання та вміння особистості щодо виконання конкретного виду діяльності;

– якість, що формується на основі зовнішніх та внутрішніх умов. Під зовнішніми умовами передбачається та конкретна обстановка, де здійснюється діяльність, а під внутрішніми – стійкі психічні особливості, що належать до певної особи;

– стійка характеристика особливостей людини [19; 22].

3. Соціальна зрілість.

4. Етико-психологічна готовність до шлюбу.

Підкреслимо, що психологічна готовність до шлюбу серед молоді набуває в сучасному суспільстві особливої актуальності. Сприяють цьому тимчасові реалії суспільства, такі як зниження престижу сім'ї, зміна в ціннісних орієнтаціях в самій системі підготовки молоді до шлюбних відносин.

Питання готовності студентської молоді до шлюбу і сімейного життя включає в себе різні особливості виховання, в тому числі морального, правового та фізичного, що має важливий психологічний сенс.

Навіть за умови, що кожен рівень зрілості буде якісно сформований, немає гарантії вдалих сімейних відносин, оскільки кількість розлучень постійно збільшується і спостерігається нестабільність системи поведінкових норм у сфері шлюбних відносин, уявлень про них.

Спостерігається також незадоволеність емоційно-психологічним кліматом у сім'ях, зростає кількість асоціальних сімей. Фізична та соціальна зрілість грає важливу роль у становленні повноцінної сім'ї.

Укладання шлюбу має бути усвідомленим рішенням кожного з подружжя. Пара має бути готова до зустрічі з можливими труднощами та стресами. Підготовка молодих людей до шлюбу та сімейного життя є найважливішим напрямом практичних психологів.

Таким чином, сім’я – це те, з чого все починається. У житті кожного з нас сім’я – це люди, з якими ми зустрічаємося вперше у своєму житті. Саме в сім’ї людина проводить свої перші роки, протягом яких набирається навичок та протягом яких формуються норми поведінки.

Психологічна готовність до шлюбу серед молоді набуває в сучасному суспільстві особливої актуальності. Сприяють цьому тимчасові реалії суспільства, такі як зниження престижу сім’ї, зміна в ціннісних орієнтаціях в самій системі підготовки молоді до шлюбних відносин.

У сучасному українському суспільстві все помітніше позначається криза інституту сім’ї, суть якої полягає у посиленні суперечності між сімейними та позасімейними цінностями. Це виявляється у падінні народжуваності, низькій стійкості шлюбно-сімейних відносин, збільшенні кількості розлучень (із трьох зареєстрованих шлюбів два розпадаються), у серйозних проблемах у галузі виховання дітей, збільшенні частки одиноких людей та позашлюбних дітей, зростання числа неблагополучних сімей.

Основними причинами є: відкладання моменту вступу до шлюбу, що пов’язується з бажанням здійснити власне професійне, особистісне зростання; зміна ціннісних орієнтацій студентської молоді; сексуальна розбещеність; низький рівень культури серед студентської молоді; пропагування громадянського шлюбу; зсув вікових рамок; страх перед розлученням.

Таким чином, наслідками дестабілізації інституту сім’ї серед студентської молоді є скорочення числа укладених шлюбів. Якщо кількість розлучень зростає плавно, то зниження шлюбності у 2017-2021 мало певний характер: за 5 років кількість шлюбів скоротилася приблизно на 280 тисяч.

Тому підготовка молодих людей до шлюбу та сімейного життя є найважливішим напрямом практичних психологів. Найбільш ефективною їх робота буде, якщо при формуванні готовності молодих людей до шлюбу і сімейного життя будуть використовуватися методи активного навчання. Проведення різних тренінгових заходів, спрямованих на підвищення рівня готовності до створення здорових сімейних відносин допоможуть молодим людям відпрацювати свою психологічну готовність до сімейного життя.

РОЗДІЛ ІІ
ПРАКТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

2.1. Емпіричне дослідження соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї

Керуючись ціллю вивчення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї, нами було проведено експериментальне дослідження, що здійснювалось на базі Запорізького державного медико-фармацевтичного університету (м. Запоріжжя), в дослідженні взяло участь 50 респондентів (віком від 18 до 23 років). Експериментальне дослідження у зв'язку з воєнним станом на території країни, проходило в дистанційній формі за допомогою платформи Zoom.

Дослідження проходило в 3 етапи:

На першому етапі – ми обрали цільову групу дослідження та діагностували готовність студентської молоді до створення сім'ї.

На другому етапі – розробили програму авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.

На третьому етапі – проаналізували проведене дослідження.

На першому етапі дослідження ми використовували такі методи та методики:

– метод анкетування. Анкета «Уявлення про сімейне життя» (Додаток Б);

– тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І. Ф. Юнда) (Додаток В);

– проективна методика «Моя майбутня сім'я» (Додаток Г).

Попередньо, ми попросили респондентів, взяти участь у нашому дослідженні у парі зі своїм партнером, з яким вони утворюють дошлюбні відносини.

Нами були підготовлені бланки матеріалу в електронному вигляді, які включали, завдання методик, нами була озвучена інструкція по заповненню матеріалу. Час виконання всіх трьох методик займав від години до півтори години.

Для досягнення мети та поставлених завдань було використано комплекс взаємопов'язаних методів.

1. Метод анкетування. Анкета «Уявлення про сімейне життя». Дана анкета складається з 10 питань, в кожному з них закладені питання про понятті, функції сім'ї, найбільш оптимальний вік для створення сім'ї тощо.

За результатами відповідей було здійснено якісний та кількісний аналіз даних. Анкетування проводилося в індивідуальному порядку. Під час підготовки анкети ми прагнули до того, щоб питання були точно сформульовані та відповідали освітньому та культурному рівню – були гранично зрозумілими для респондентів. Ми враховували формулювання питань, порядок вживання слів при складанні питань, для анкети застосовувалися відкриті (вільна форма відповіді) та закриті (варіанти відповідей) на запитання.

2. Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І. Ф. Юнда). Методика допомагає діагностувати готовність майбутнього подружжя виконувати сімейні функції:

- створення позитивного сімейного тла;
- підтримка поважних, доброзичливих відносин із родичами;
- виховання дітей;
- інтимне життя подружжя;
- налагодження здорового сімейно-побутового режиму і т. д.

Крім цього, за допомогою даної методики можна намітити перспективи благополуччя сімейних стосунків. Зміст тесту являє собою типові ситуації

між подружжям. Сума балів від 70 до 120 свідчить про достатню підготовленість до сімейного життя, 22-70 балів – про задовільну підготовленість, нижче 22 балів – про недостатню підготовленість.

3. Проективна методика «Моя майбутня сім'я». Проективний метод заснований на аналізі:

– продуктів уяви та фантазії;

– спрямований на розкриття внутрішнього світу суб'єкта;

– розкриття світу суб'єктивних переживань, думок, очікувань, установок;

– дозволяє обійти захист психіки, і результатом діяльності стає малюнок, який ми інтерпретуємо за стандартизованими характеристиками, таким як: характер ліній, кольори, розміщення на аркуші.

Для вивчення готовності до шлюбу студентам пропонувалося намалювати, як вони бачать свою майбутню сім'ю. При малюванні використовувалися кольорові олівці.

При аналізі малюнків хлопців та дівчат ми використовувати символізацію кольорів за М. Люшером (швейцарський психолог та розробник колірного Тесту Люшера):

– червоний;

– коричневий;

– зелений;

– синій;

– чорний;

– сірий;

– фіолетовий;

– жовтий.

Критерії обробки: психоемоційна атмосфера сім'ї, наявність або відсутність тривоги, уявлення про функції виконувані кожним членом сім'ї.

2.2. Аналіз дослідження

Результати, отримані з проведеної нами анкети, тест-картки (І. Ф. Юнда) та проективної методики «Моя майбутня сім'я» були визначені у якісні та кількісні показники, які ми наведемо нижче.

У дослідженні брали участь 50 осіб, які утворюють між собою пари, які надалі хотіли б створити подружжя. Ми вивчили їх уявлення про шлюб та сім'ю, їх очікування від партнера (когнітивний аспект готовності за допомогою анкети та «тест-картки»), та розглянули, як готовність до сімейних відносин відбивається у проекції, де ймовірність дії психологічних захистів знижено, а емоційний компонент виходить на перший план.

Першими ми розглянемо результати анкетування «Уявлення про сімейне життя». Для наочності розглянемо результати в парах, які функції виділяють більшість пар, чи однакові їх знання та їх уявлення щодо цього питання.

На запитання анкети були отримані наступні результати. Перше питання анкети, має на увазі вибір визначення, що таке родина, сім'я.

«Як ви вважаєте, що таке сім'я?»:

а) ставлення між чоловіком та дружиною, батьками та дітьми, що проживають разом та ведуть спільне господарство;

б) осередок суспільства:

в) головне, що може бути у житті;

г) інший варіант відповіді.

Сім'я – мала соціальна група, найважливіша форма організації особистого побуту, заснована на подружньому союзі та родинних зв'язках, тобто відносинах між чоловіком та дружиною, батьками та дітьми, які проживають разом.

Як бачимо, з визначення, головним визначальним чинником сім'ї є відношення членів сім'ї, які перебувають і проживають разом, і до цього варіанта схиляється більшість опитаних. У 18 парах було обрано відповідь

«а», що говорить про те, що вони мають уявлення про те, що таке сім’я. Їхні відповіді були узгоджені в парах, розбіжностей серед них не виявлено. Проте, серед інших пар було виявлено розбіжності у системі уявлень.

10 хлопців з пари, вказали, що сім’я – це осередок суспільства («б»), що свідчить про не повне уявлення, про те, чим є сім’я, або про так би мовити «побутове розуміння».

8 дівчат та 16 хлопців із різних пар, вказали на те, що для них, сім’я – це найважливіше у житті. Але така відповідь не відображає уявлень про сім’ю.

Друге питання анкети, виявляє розуміння та уявлення у юнаків та дівчат про функції сімейного життя. Запитання звучить так:

«На вашу думку, які функції виконує сім’я?

а) репродуктивна;

б) господарсько-економічні (харчування сім’ї, придбання та утримання домашнього майна, одягу тощо);

в) регенеративні (спадковий статус, прізвище, майно);

г) освітньо-виховна;

д) інший варіант відповіді;

Усі функції з цього переліку виконуються сім’єю, і це відзначили 20 опитаних пар, що говорить про їхню поінформованість про функції сімейного життя.

Один юнак, вважає головною функцією сім’ї, регенеративну функцію (спадковий статус, прізвище, майно), ця функція має місце бути, але центральної, її назвати не можна, тому у юнака можна виявити недостатньо сформоване уявлення про функціональну структуру сім’ї.

П’ять дівчат виділили виховно-освітню функцію як центральну. У цю функцію входить як виховання майбутніх дітей, так й самовиховання подружжя, взаємовиховання та виховання дітьми батьків.

Метою третього питання було виявити у респондентів, який вік, на їхню думку, є найбільш прийнятним, на їхню думку, для створення сім’ї.

Одинадцять дівчат вважають вік від 20 до 23 року найбільш придатним до створення сім'ї. Ще 5 дівчат зазначили, що сприятливим буде вік від 18 до 25 років. Респонденти чоловічої статті зазначили, що сприятливими віком для створення сім'ї буде вік від: 24-30 років; 25-27 років; 23-25 років.

Наступне питання розкриває мотиви для одруження та звучить він так: «Для чого, на ваш погляд, люди, перш за все всього, одружуються, створюють сім'ю?».

П'ятнадцять пар вважають, що люди створюють сім'ю для того, щоб знайти людину, яка буде підтримувати в будь-якій ситуації, для піклування один про одного, в цілому все це, характеризує так звану емоційну функцію сім'ї, і також це входить у основну ієрархію потреб людини, тобто потреба в приналежності та кохання.

Чотири дівчини вважають, що сім'я будується для влаштування затишку та побуту в будинку, що теж не розходиться із загальноприйнятими нормами та функціями сім'ї.

Двоє з опитаних хлопців, вважають, що шлюб необхідний для того, щоб завжди бути з коханою людиною, але сім'я і шлюб, не гарантують, що пара завжди перебуватиме разом.

Одна людина (хлопець) виділив усі варіанти відповідей, що може говорити про те, що юнак ще не визначився з мотивом для вступу до шлюб, що він ще немає уявлення про те, чого б він хотів отримати від шлюбу зі своїм партнером.

Наступним питанням, ми хотіли з'ясувати, від чого, на думку опитаних, залежить міцність шлюбних зв'язків.

Серед опитаних, 29 респондентів вважають, що найміцніші шлюби з любові, якщо ми звернемося до теорії, то знову очевидним є факт того, що емоційний компонент особистості є домінантою у мотивах одруження, і більшість вважають, що кохання – гарант довголіття і міцності шлюбу, але не варто забувати, що у відносинах як дошлюбних, так і шлюбних, крім кохання, велика кількість супутніх обставин, і якщо шлюб стоїть тільки на

коханні, то, на жаль, найміцнішим назвати його не вийде, кохання з часом видозмінюється, ті недоліки що були непомітні, стають явними, і в людей наче «відкриваються» очі. Тому кохання, безумовно, важливий компонент, але не єдиний.

Десять юнаків вважає, що шлюб, міцний тоді, коли формується, саме заради створення сім'ї, і швидше за все, у таких шлюбах, справді високий рівень готовності до створення сім'ї.

Три дівчини і один юнак вважають, що шлюби, укладені після закінчення університету найбільш міцні, і це логічно, адже людина внутрішньо готова до створення сім'ї, маючи освіту та роботу, зможе матеріально забезпечувати себе та сім'ю.

Наступне питання виявляє розуміння труднощів під час створення сім'ї під час навчання. Питання звучить так: «У чому Ви бачите негативні сторони сімейного життя студента?»:

Дванадцять пар опитаних вважають негативним аспектом шлюбу те, що доводиться брати відповідальність за себе, та за свою сім'ю, що показує, що сучасні юнаки та дівчата бояться і не готові брати відповідальність за майбутню родину.

Сім юнаків вважають, що шлюб обмежує свободу подружжя, що, швидше за все, говорить про те, що для цих людей, важливі власні зовнішні кордони.

Один юнак вважає, що головна складність полягає у поєднанні сімейного життя та навчання, тому що не так багато вільного часу і немає постійного заробітку для забезпечення сім'ї.

Дві дівчини та троє юнаків, з різних пар, не бачать нічого негативного, у створенні сім'ї під час студентства, можливо, дані люди, не зовсім усвідомлюють, що для створення сім'ї потрібно не менше сил, ніж, наприклад, на навчальну чи трудову діяльність.

Наступне питання виявляє ставлення опитуваних до такого поняття як «громадянський шлюб». 12 пар вважають негативним це явище, що говорить про те, що для таких людей пріоритетні юридично оформлені відносини.

Три дівчини та п’ять юнаків, так само не бачать, у чому полягає, складність оформлення законного шлюбу. У таких людей більшою мірою сформоване уявлення про шлюб, і такі люди меншою мірою бояться відповідальності.

Вісім юнаків з різних пар бачать громадянський шлюб позитивним, це менш відповідально, ніж шлюб укладений юридично. Сучасні дослідження показують, що така форма шлюбу, як співжиття (цивільний шлюб) з кожним роком все активніше поширюється серед студентської молоді. Однак, незважаючи на зазначене зростання до такої форми шлюбу все ж таки пріоритетним залишаються юридично оформлені шлюби.

Двадцять дівчат відносяться нейтрально до цього, що може характеризувати про те, що переважно, юнаки та дівчата обирають вільну форму відносин.

Восьме питання, характеризує ставлення до появи дитини на сім’ї: «Чи вважаєте ви обов’язковим заводити дитину в сім’ї?»:

18 пар вважають обов’язковою появу дитини, цілком імовірно, юнаки та дівчата, мають уявлення про те, що все-таки для створення повноцінної сім’ї, необхідна поява дітей, адже це виконання репродуктивної функції сім’ї.

10 респондентів вважає, що діти в принципі не обов’язкові в сім’ї, можливо для таких юнаків та дівчат, зараз стоять вище інші пріоритети, такі як будова кар’єри, життя для себе, самореалізація.

Дев’яте питання свідчить про те, як, на думку юнаків та дівчат, має виконуватися економічна функція сім’ї. Дев’ять пар опитаних сходяться на тому, що для обох прийнятний варіант те, що чоловік у сім’ї несе відповідальність за матеріальне забезпечення сім’ї, а дружина насамперед підтримує сприятливий клімат у ній.

Четверо дівчат і шестеро юнаків з різних пар зазначили, що обидва партнери повинні робити рівний внесок у всі сфери сімейного життя. Двоє юнаків обрали варіант як партнерських відносин, так і пріоритет забезпечення сім'ї з чоловічого боку.

Десяте питання, полягало в тому, чи хотіли б, хлопці і дівчата укласти шлюб, у період з 18 до 23 років. У більшості випадків, відповідь була негативною. Головні причини, які пари вказали одноголосно, є:

- відсутність постійного доходу;
- нестабільність;
- воєнний стан в країні;
- невизначеність майбутнього країни;
- низьке матеріальне забезпечення;
- відсутність престижної роботи.

І лише одна дівчина хотіла б укласти шлюб і створити сім'ю, головною причиною, вказуючи – «хотіла б проводити більше часу зі своїм обранцем».

Аналізуючи результати по анкетуванню респондентів, можна зробити загальні висновки:

1. Майже у всі в парах (75%), респонденти виділяють основним критерієм міцного шлюбу – почуття кохання (тут переважає емоційний компонент).

2. Так само респонденти у своїй більшості відповідають, що: «сім'я потрібна для підтримки та турботи в будь-якій ситуації, і для того щоб бути поряд з коханою людиною».

3. Також збіги характерні у виборі віку для створення сім'ї, 90% респондентів зазначили, що найбільш підходящий вік для створення сім'ї – це період молодості.

4. Нами було визначено, що респонденти жіночої статі більше виражають емоційний компонент, для них характерні, такі відповіді як: «родина – це головне в житті», «бути поряд із коханим людиною», «шлюби, укладені з любові», «укладання шлюбу, для підтримки та турботи».

5. Для респондентів чоловічої статі характерний раціональніший підхід, хоч і емоційна складова становить не менш важливе значення, молоді люди виділяють, що функція сім'ї, здебільшого – виховна, «чоловік утримує сім'ю, а жінка «душа» родини».

Аналізуючи результати виконання методики «Тест-картки оцінки готовності до сімейного життя» (І. Ф. Юнда), ми дивилися на готовність кожного респондента до створення сім'ї, а також середнє значення сімейного благополуччя.

У тесті наведено 10 типових ситуацій. Розберемо кожну із них.

1. Створення позитивного психоемоційного тла.

Усі (50 осіб), при проблемах на роботі або ж за інших труднощів, хотіли б як віддавати, так і отримувати в свій бік співпереживання та прояв ніжності, підтримку та турботу, всі вважають що, докори та невдоволення та звинувачення з боку партнера – неприпустимі у шлюбі.

2. Підтримка поважних, доброзичливих відносин з родичами, близькими та друзями.

У цьому питанні серед пар виникало найбільше розбіжностей, але серед респондентів 65% вважають, що ставлення до гостей та родичів, має здійснюватися у достатньо урочистій обстановці. Також 35% юнаків частіше вказують на те, що зустріч має здійснюватися, без зайвої урочистості, у спокійній, сімейній обстановці, а дівчата, все ж таки здебільшого, за зустріч в урочистій обстановці (рис. 2.1):

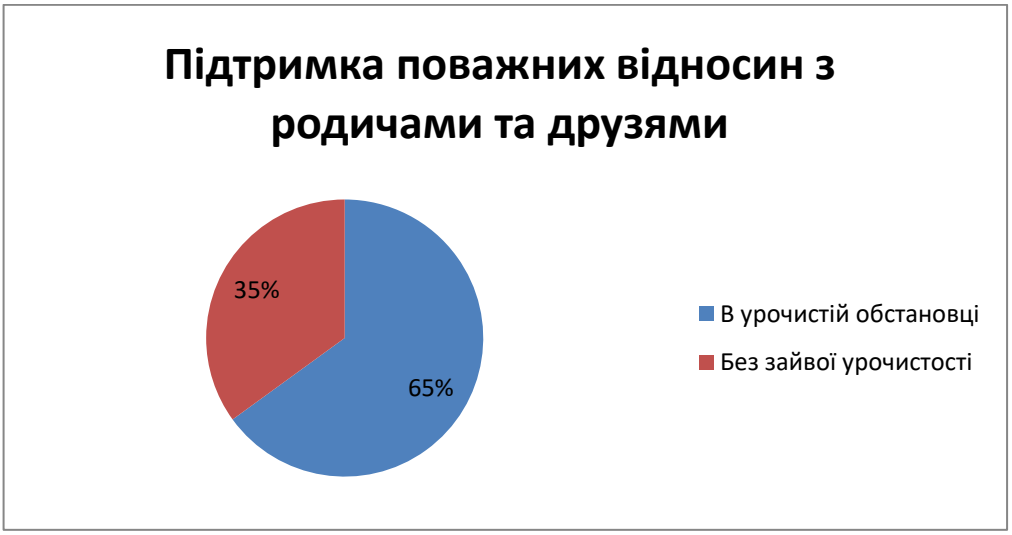

Рис. 2.1 Підтримка поважних відносин з родичами та друзями

3. Господарсько-економічна функція.

Серед відповідей на третю ситуацію, всі 50 осіб, обрали те, що правильнішим буде обговорювати плани та приймати рішення – спільно (рис. 2.2):

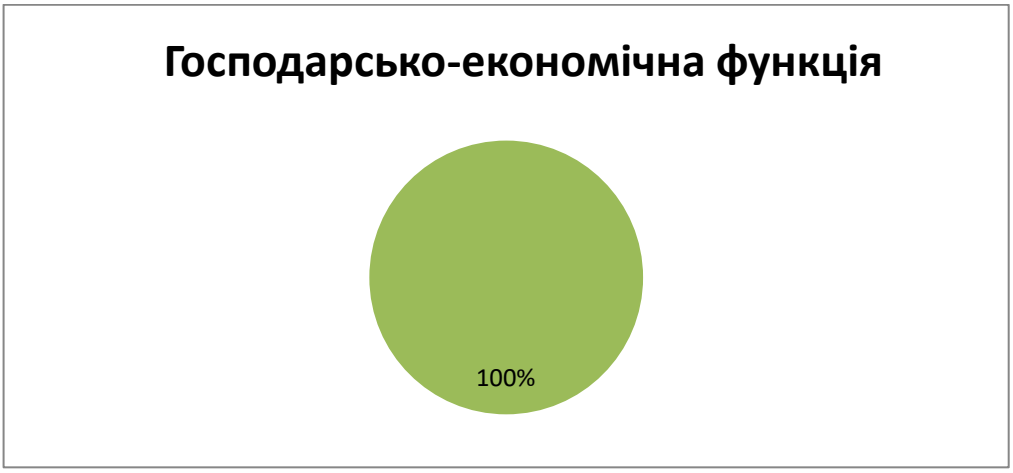

Рис. 2.3 Господарсько-економічна функція

4. Трудова діяльність.

У даній ситуації 55% респондентів обрали, як найбільш правильну поведінку – поважне ставлення до трудової діяльності один одного, інтерес, підтримку.

Серед решти 25% респондентів нами було виявлено розбіжності, деякі вважають вірним, що ставлення до роботи чоловіка має бути поважним, але основний час він має приділяти сім'ї. 20% респондентів вважають, що робота повинна залишатися за межами будинку (рис. 2.3):

Рис. 2.3 Трудова діяльність

5. Налагодження сімейно-побутового режиму.

77% вважають, що хотіли б самі займатися побутовими питаннями, проте не без допомоги свого партнера та з урахуванням його порад. У 23% випадків визнають, що порядок у будинку має бути, але хотіли б, щоб цим займалася дружина (рис 2.4):

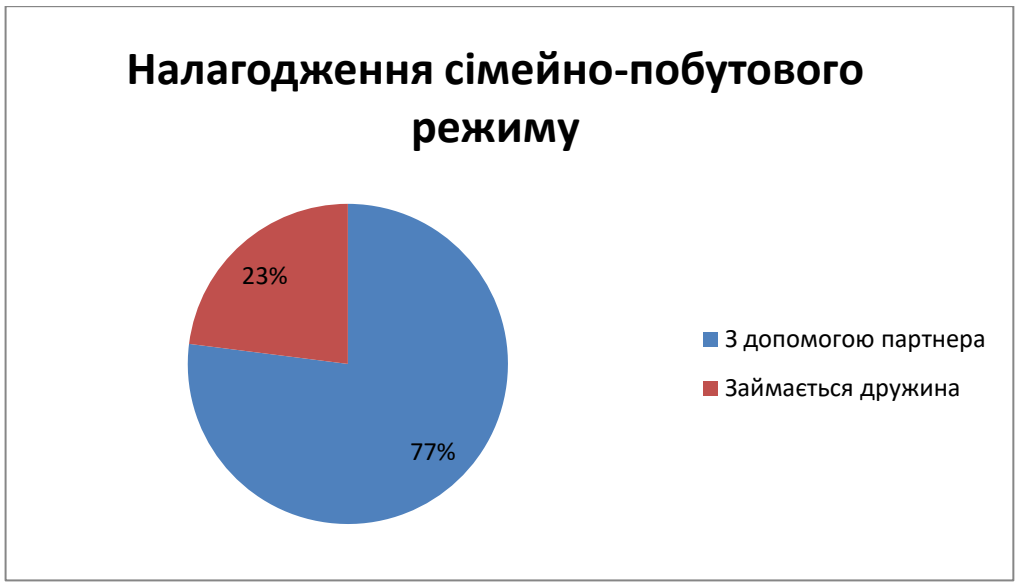

Рис. 2.4 Налагодження сімейно-побутового режиму

6. Інтимне життя.

Усі 100% обирають, що інтимне життя, повинно бути постійним та помірним (рис. 2.5):

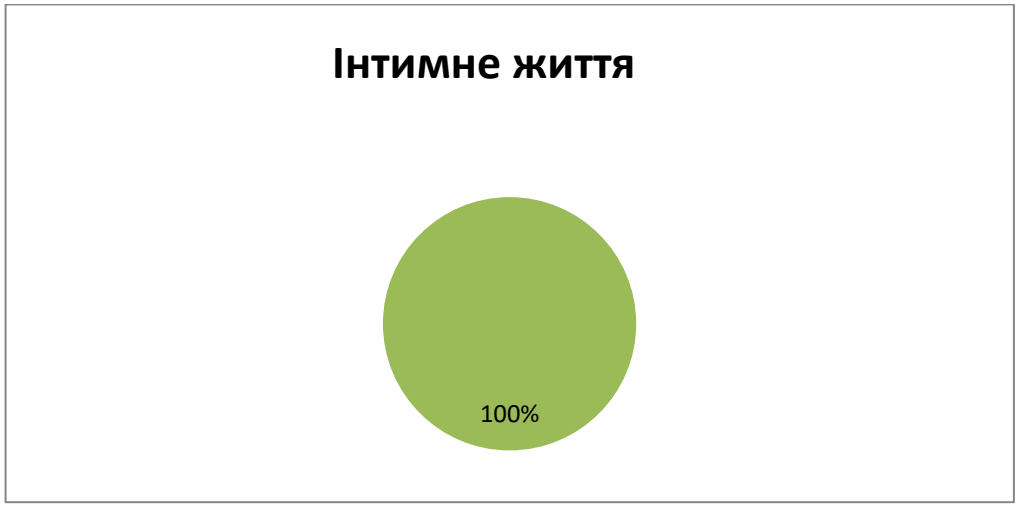

Рис. 2.5 Інтимне життя

7. Поява дітей.

1-2 дитини хотіли б мати 65% респондентів. 10% зазначило, що хотіло б мати мінімум 2-3 дітей. Решта (25%) відповіли, що хотіли б відкласти появу дітей (рис. 2.6):

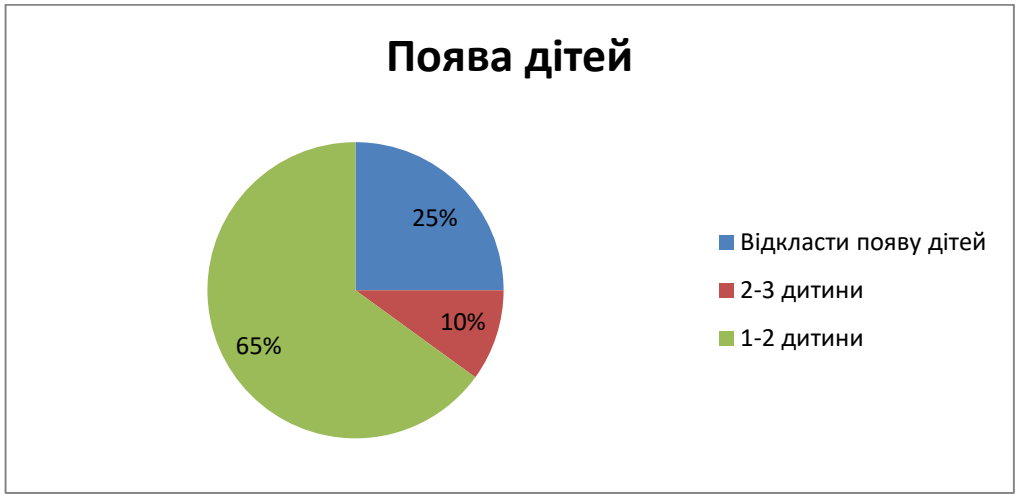

Рис. 2.6 Поява дітей

8. Виховання дітей.

65% респондентів вважають, що необхідно всебічно розвивати дітей, що це веде до найкращого результату виховання, 35% вважають, що дитині необхідно надавати свободу вибору та дій при вихованні (рис. 2.7):

Рис. 2.7 Виховання дітей

9. Самовдосконалення у сім'ї.

100% респондентів зазначило, що необхідна турбота та розвиток кожного члена сім'ї, в сім'ї має панувати взаєморозуміння та взаємна

підтримка, 98% вважають не вірним проводити дозвілля окремо від чоловіка чи дружини. 2% респондентів зазначило, що самовдосконалення має відбуватися індивідуально, без втручання чоловіка чи дружини (рис. 2.8):

Рис. 2.8 Самовдосконалення у сім'ї.

10. Розвиток комунікабельності.

76% опитаних хотіли б, щоб їх чоловік/дружина, у поведінці виявляли скромність і не прагнули завоювати загальну увагу, але вміли відстоювати свої погляди та принципи. Серед решти (24%) респондентів, навпаки, вважають що їхній чоловік чи дружина повинні вдосконалювати свої соціальні контакти та вміти відстоювати як свої, так і інтереси сім'ї (рис. 2.9):

Рис. 2.9 Розвиток комунікабельності.

Аналізуючи результати по методиці, можна зробити загальні висновки: Сума балів від сімдесяти до сто двадцяти свідчить про достатню підготовленість до сімейного життя, від двадцяти двох до сімдесяти балів – про задовільну і нижче двадцять два бали – про недостатню підготовленість.

За результатами методики було виявлено (рис. 2.10), що у 60% представленої вибірки, виявлено високу підготовленість до сімейного життя, подання між парами у запропонованих ситуаціях практично ідентичні, у ситуаціях були наведені різні стилі спілкування між подружжям.

Рис. 2.10 Рівень готовності студентської молоді до сімейного життя

Всі респонденти вибирали відповіді, які несли у собі дружнє, спільне вирішення сімейних ситуацій, взаємодопомогу та підтримку один одного, вміння чути думку партнера.

Виходячи з цього, ми можемо зробити висновок, що когнітивний компонент готовності до створення сім'ї сформований, юнаки, і дівчата чітко знають, які функції виконуються у сімейному житті, які ролі бере на себе кожен із членів сім'ї.

Середні показники (30%) за результатами тестів у парах говорить про досить гармонійні уявлення про відносини в сім'ї, але у когось вони виявлені більшою, у когось меншою мірою.

Низькі показники (10%) говорять про недостатню підготовленість студентської молоді до сімейного життя.

Наступна використана у дослідженні методика – «Моя майбутня сім'я». Для аналізу ми виділили кілька критеріїв, які допоможуть нам узагальнити, і в той же час, виділити ключові прояви, пов'язані з інтерпретацією цих малюнків.

У 55%, було виявлено тенденція, наявності чотирьох членів сім'ї: чоловік, дружина, донька, син, що характеризує досить стандартне уявлення про нуклеарну сім'ю з малодітним складом. Дане уявлення характеризує те, що у молоді сформовано розуміння про те, що у менталітеті нашої країни все ж таки прийняті сім'ї, де молодята з'їжджаючи з батьківських сімей, формують спільне господарство між подружньою діадою, після чого у молодої сім'ї, з'являються діти, але при цьому, батьківські сім'ї та сім'ї молодих не поєднуються.

І серед 30% ми виявили відсутність додаткових членів сім'ї, а саме на малюнку зображені лише чоловік та дружина, що можна розцінювати як відсутність уявлення про майбутню родину у її традиційне розуміння.

Також у 15% було виявлено неузгодженість в кількості вказаних членів сім'ї. Представимо отримані результати графічно (рис. 2.11):

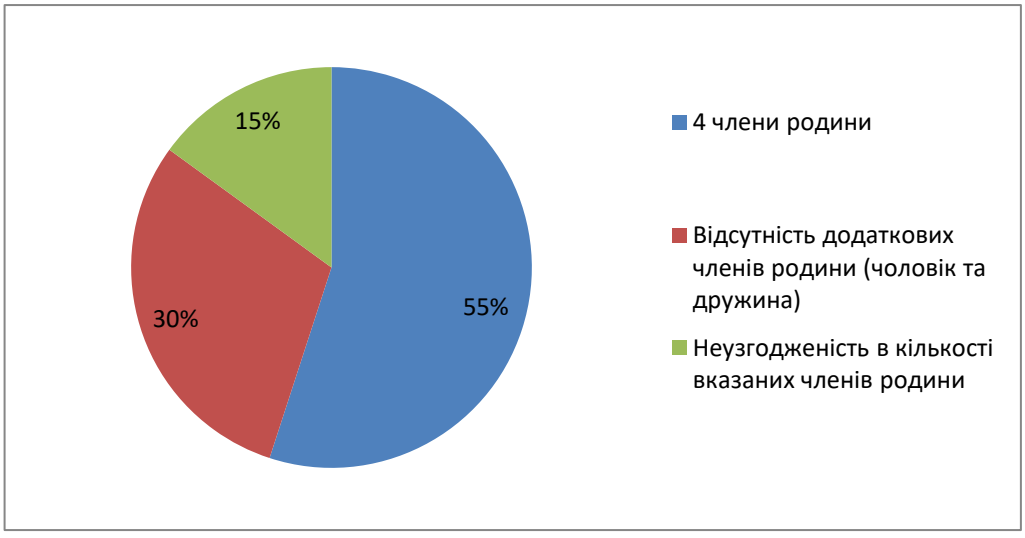

Рис. 2.11 Результати проективної методики «Моя майбутня сім'я»

Другий, виділений нами критерій, це відстань між намальованими фігурами, наявність або відсутність контакту рук, цей показник пов'язаний з межами між членами сім'ї.

У 45% членів вибірки, за середньої дистанції між намальованими членами сім'ї, характерний дотик кистями рук (соціальні комунікації), при цьому всі звернені один до одного, що може свідчити, про те, що під час створення сім'ї, хотілося б збільшити емоційну близькість та контакт серед членів сім'ї, проте зараз відзначається відсутність близького душевного зв'язку.

Для 25% характерна велика віддаленість між членами сім'ї. Контакт рук якщо і намальований, то він ніби розірваний, для таких пар характерна роз'єднаність поглядів, нерозуміння один одного, можлива наявність конфлікту на даному етапі взаємин, що перешкоджає уявлення про майбутнє сім'ї з гармонійним емоційним тлом.

30% респондентів характерна амбівалентність поглядів, контакт пар у малюнках хоч і досить тісний, але при цьому кілька малюнків представлені спиною до глядача. Виявляється небажання представляти свої відносини, можливо, це пов'язано з тривожністю та страхом перед створенням майбутньої сім'ї, неготовністю брати відповідальність не тільки за себе, а й за свого партнера, майбутнього чоловіка або дружину. Представимо отримані результати графічно (рис. 2.12):

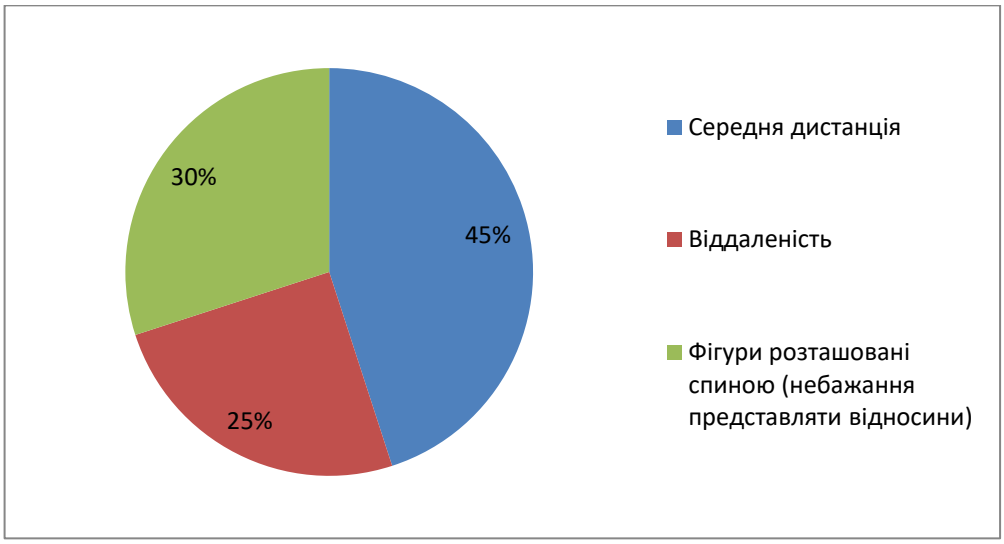

Рис. 2.12 Результати проективної методики «Моя майбутня сім'я»

Наступний критерій, який ми розглянемо, це наявність кольорів та додаткових деталей на малюнках. Найпоширеніші деталі у малюнках – це будинки, дерева, квіти. Ми розглянемо їх детальніше і в сукупності з кольором, що дасть нам більш чітке уявлення про малюнок кожної пари.

У 62% респондентів, на малюнках крім членів сім'ї, додатково намальований будинок. В деяких випадках це можна розцінювати як соціально бажане, наприклад: великий будинок, машина – це бажання мати це у майбутньому, але на даний момент це характеризує недостатність матеріального достатку.

Практично у всіх опитаних, хто намалював будинок, спостерігається явно виражена тенденція, одночасно відкритість і водночас вибірковість контактів (найчастіше великі двері, наявність середніх вікон, як би відкритих, але при цьому, на них або штори, або вони зафарбовані).

У переважанні кольорів, як на малюнку будинків, так і на малюнках самих фігур, найбільше використовуються такі, як: коричневий, жовтий, синій.

Коричневий у значенні М. Люшера, це скоріше якась незадоволеність потреби в комфорті, підвищена тривожність, емоційна напруженість, втома, перенапруга, нездужання. Коричневий часто взаємодіє з синім або жовтим, або присутні три кольори одночасно, синій характеризує втому, недолік та потребу в емоційно «теплому» спілкуванні, потребу в любові та підтримці, що в сукупності з коричневим, говорить про бажання відпочинку, розвантаженні та потреби у емоційній підтримці. Жовтий має подвійне значення, з одного боку, це жвавість, емоційність, поверховість почуттів, а з іншого боку наявність жовтого, може також характеризувати нестачу комфортного клімату в сім'ї.

Серед решти 28% ми виявили наявність природи на малюнку, велику кількість зеленої трави, наявність сонця, характерна наявність дерев. У цих малюнках переважають зелені, сині, чорні кольори, додавання фіолетового. Наявність трави, яка у більшості малюнків обрамляє постаті членів сім'ї,

може свідчити, про наявність минулого досвіду, стійкість своїх поглядів та принципів. Чорний колір символізує негативізм, можливе заперечення як чужих поглядів, так і можливе заперечення наявності майбутньої родини.

Дерева, в більшості випадків, намальовані з великими стовбурами, трохи меншою кроною, що говорить про наявність життєвих проблем, потреби вирішення їх «тут і зараз».

Серед 10% респондентів малюнки було виконано схематично, без наявності кольору, судячи з характеру ліній, і натискання, можна зробити висновок, що сильно виражені тривожність, емоційна напруженість та негативізм. Можливе також небажання представляти свою майбутню сім'ю, наявність конфліктних відносин, як у сім'ї, і з партнером. Представимо отримані результати графічно (рис. 2.13):

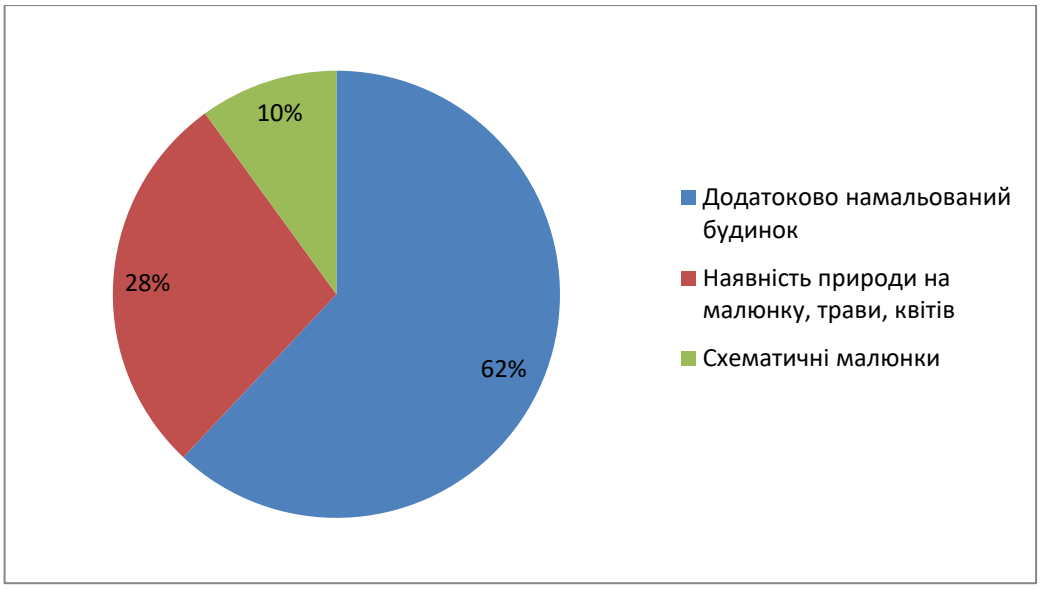

Рис. 2.13 Результати проективної методики «Моя майбутня сім'я»

Таким чином, при порівнянні отриманих результатів, як з анкетних даних, так і з даних методик «Оцінка готовності до сімейного життя» та проектної методики «Моя майбутня сім'я», ми бачимо, що у відповідях анкети, велика частина опитаних пар дали відповіді про те, що на даний момент у віці від 18 до 23 років вони не хотіли б створювати сім'ю, через наступні причини:

- відсутність постійного доходу;
- нестабільність;
- воєнний стан в країні;
- невизначеність майбутнього країни;
- низьке матеріальне забезпечення;
- відсутність престижної роботи.

Однак, уявлення респондентів про ієрархію подружжя, про функції сім'ї знаходяться на досить високому рівні.

При обробці тест карток «Оцінка готовності до сімейного життя», у 60% випадках відзначається висока підготовленість до сімейного життя, що говорить про сформований когнітивний аспект готовності до шлюбу. Але при цьому, в рисункових методиках діагностувався високий прояв тривожності, страху щодо майбутнього, висока емоційна напруженість, і водночас, потреба у емоційній близькості, в емпатійності із боку близьких.

Таким чином, для підвищення рівня готовності студентської молоді до створення сім'ї нами була розроблена програма авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.

2.3. Розробка програми авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї

Аналізуючи проведене експериментальне дослідження соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї, що здійснювалось на базі Запорізького державного медико-фармацевтичного університету, нами було розроблено програму авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.

Нами пропонувалися такі підходи в реалізації програми авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї:

1. Аналітико-прогностичний підхід – проведення психологічних досліджень та тестування з метою виявлення рівня підготовки молоді до сімейного життя (етап здійсненого нами експерименту).

2. Інформаційно-освітній підхід – розробка та проведення лекційних та практичних занять для молоді з наступних тем:

– любов;
– шлюб;
– сім'я;
– здоров'я;
– діти;
– економіка;
– дозвілля.

3. Методичний підхід – вивчення та застосування інноваційних, ефективних форм підготовки молоді до сімейного життя. Знайомство з зарубіжним та вітчизняним досвідом роботи цього профілю.

4. Інформаційно-пропагандистський підхід:

– випуск та розповсюдження інформаційно методичних матеріалів;
– видання та розповсюдження серед молоді буклетів, які пропагують сімейні цінності, які інформують про соціальні служби допомоги сім'ї та дітям;
– обмін інформаційними та методичними матеріалами.

4. Проведення підсумкової конференції «Родина. Сім'я. Суспільство»:

– на основі отриманих даних, внесення пропозицій для вдосконалення програми та її подальшого застосування.

– проведення аналізу основних засобів та форм роботи з підготовки молоді до сімейного життя та визначення найбільш ефективних форм та методів навчання.

Етапи реалізації програми авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї

Тривалість програми: 1 місяць.

І етап. Реалізація першого етапу програми «Назустріч майбутній сім'ї» передбачала проведення лекційних та практичних занять з наступних тем:

– «Кохання»: особливості міжособистісних відносин, психологія дошлюбної поведінки, етичні норми та правила.

– «Шлюб» – що таке готовність до шлюбу? Теми: «Шлюбний вік», «Мотивація одруження».

– «Цивільний шлюб». «Правові аспекти шлюбу».

– «Сім'я» – основні цінності сім'ї. Теми: «Основні функції – продовження людського роду, народження та виховання дітей». «Важливість наявності у кожній сім'ї кількох дітей». «Роль сім'ї у житті суспільства та зміцненні держави». «Особливості молодої сім'ї».

– «Здоров'я» – здоров'я сім'ї та майбутніх дітей. «Генетичні аспекти шлюбу». «Закони спадковості». «Значення цнотливості». «Планування сім'ї».

– «Діти» – підготовка до прийняття у сім'ю нової людини. «Психологічні проблеми, пов'язані з народженням дитини». «Вплив внутрішньоутробного періоду на розвиток дитини». «Пробудження почуття материнства та батьківства». «Сімейне виховання».

– «Економіка» – потреби та бюджет сім'ї. «Випробування сім'ї багатством та бідністю». «Розподіл сімейного бюджету». «Естетика побуту».

– «Дозвілля» – сімейні традиції, свята. «Розвиток спільних інтересів сім'ї». «Цінність подарунків, зроблених дітьми». «Сімейний туризм: екскурсії, домашні читання, концерти». «Мистецтво в житті молодої сім'ї».

ІІ етап. Було проведено лекції з елементами дискусій, діалогу, використовувались проблемні ситуації, відео-лекції, а також було проведено практичні заняття: соціально-рольові ігри: «Моя сім'я», «Квартирне питання», «Сімейні баталії».

ІІІ етап реалізації програми передбачав роботу студентів-волонтерів у рамках руху «Молоді – молодим».

Студенти, які пройшли навчання за даною програмою, включалися в рух «Молоді – молодим». Вони впроваджували цю програму в школах, училищах, вузах, молодіжних об'єднаннях, проводили соціологічні дослідження про рівень готовності сучасної молоді до сімейного життя. Студенти випускали та розповсюджували інформаційно методичні матеріали, буклети, які пропагують сімейні цінності, які інформують про соціальні служби допомоги сім'ї та дітям.

Останній етап реалізації програми:

– проведення науково-практичної конференції «Родина. Сім'я. Суспільство», де були представлені звіти студентів про реалізацію програми, підсумки соціологічних досліджень з даної проблеми, наукові доповіді студентів, які розробляли проблеми сім'ї та молоді.

– випуск науково-методичної літератури за підсумками програми.

Ґрунтуючись на вищевикладеному, можна зробити висновок про те, що в даний час відсутня цілісна система підготовки молоді до сімейного життя, що веде до негативних соціальних наслідків у суспільстві та негативно позначається на самому інституті сім'ї.

Таким чином, необхідність дошлюбної підготовки сучасної молоді як чинника подальшої стабільності сім'ї, особливо на першому етапі її життєдіяльності стає очевидною.

На контрольному етапі експерименту, було здійснено повторну діагностику готовності студентів до створення сім'ї. Ми знову використали методику «Тест-картки оцінки готовності до сімейного життя» (І. Ф. Юнди), яка були застосована на констатуючому етапі. Аналіз проведеної роботи показав, що експериментальна програма авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї дала позитивні результати. Розглянемо результати за допомогою діаграми (рис. 2.14):

Рис. 2.14 Рівень готовності студентської молоді до сімейного життя

Порівняємо результати констатувального та контрольного етапів експерименту (рис. 2.15):

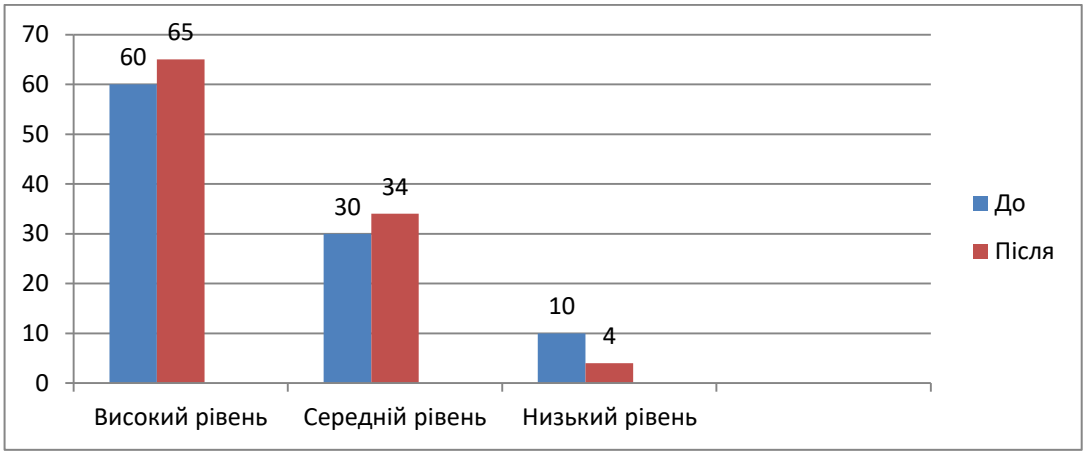

Рис. 2.15 Порівняльна характеристика констатувального та контрольного етапів експерименту

Отож, програма, запропонована нами, по-перше, інформувала молодь про найбільш важливі аспекти сім'ї та шлюбу. По-друге, сприяла формуванню та зміцненню мотивації до створення власної сім'ї в майбутньому, що допомогло усвідомити молодим людям необхідність створення сім'ї. По-третє, сформувала у молодих людей готовність до одруження та виховання майбутніх дітей.

Керуючись ціллю вивчення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї, нами було проведено експериментальне дослідження, що здійснювалось на базі Запорізького державного медико-фармацевтичного університету.

При порівнянні отриманих результатів, ми визначили, що у відповідях анкети, велика частина опитаних дали відповіді про те, що на даний момент у віці від 18 до 23 років вони не хотіли б створювати сім'ю. Однак, уявлення респондентів про ієрархію подружжя, про функції сім'ї знаходяться на досить високому рівні.

При обробці тест карток «Оцінка готовності до сімейного життя», у 60% випадках відзначається висока підготовленість до сімейного життя, що говорить про сформований когнітивний аспект готовності до шлюбу. Але при цьому, в рисункових методиках діагностувався високий прояв тривожності, страху щодо майбутнього, висока емоційна напруженість, і водночас, потреба у емоційній близькості, в емпатійності із боку близьких.

Таким чином, для підвищення рівня готовності студентської молоді до створення сім'ї нами була розроблена програма авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.

ВИСНОВКИ

Таким чином, відповідно до поставлених завдань в бакалаврській роботі, можна зробити наступні висновки:

1. Сім'я – це соціальний інститут, тобто стійка форма взаємин між людьми, в рамках якої здійснюється основна частина повсякденного життя людей: сексуальні відносини, дітонародження та первинна соціалізація дітей, значна частина побутових відносин тощо. Сім'я як соціально-психологічний феномен вбирає в себе основну роль формування моральності людини. Сім'я створює особистість.

Сім'я виступає також необхідною умовою розвитку сучасного суспільства. Сім'я може виступати як позитивним, так і негативним чинником виховання. Позитивний вплив на особистість дитини полягає в тому, що ніхто, крім найближчих в сім'ї людей – матері, батька, бабусі, дідуся, брата, сестри, не ставиться до дитини краще. І водночас жодний інший соціальний інститут не може потенційно завдати стільки шкоди у вихованні дітей, скільки може зробити сім'я. Тому сім'я – це особливий колектив, що грає у суспільстві довготривалу і найважливішу роль.

2. У сучасному науковому просторі, студентська молодь як соціальна група традиційно привертає до себе підвищену увагу. Молодіжна проблематика є предметом обговорення у соціології, психології, педагогіці, соціальній роботі. Для більшості студентів молодших курсів характерне нейтральне чи негативне ставлення до створення власної сім'ї, але поступово це ставлення змінюється (на старших курсах) на позитивне. До випускних курсів частина студентів створює власні сім'ї.

Умовами готовності до шлюбно-сімейних відносин визначають за компонентами готовності до шлюбу та створення сім'ї, до них відносять: наявність у молодих людей освіти, ведення трудової діяльності, фінансова незалежність, особистісні особливості молодих людей, моральні норми, культура поведінки тощо.

3. Керуючись ціллю вивчення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї, нами було проведено експериментальне дослідження, що здійснювалось на базі Запорізького державного медико-фармацевтичного університету (м. Запоріжжя), в дослідженні взяло участь 50 респондентів (віком від 18 до 23 років). Експериментальне дослідження у зв'язку з воєнним станом на території країни, проходило в дистанційній формі за допомогою платформи Zoom.

Дослідження проходило в 3 етапи:

На першому етапі – ми обрали цільову групу дослідження.

На другому етапі – діагностували готовність студентської молоді до створення сім'ї. Використовували такі методи та методики: метод анкетування. Анкета «Уявлення про сімейне життя»; тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І. Ф. Юнда); проективна методика «Моя майбутня сім'я».

На третьому етапі – було розроблено програму авторського тренінгу, націленого на підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.

При порівнянні отриманих результатів, ми визначили, що у відповідях анкети «Уявлення про сімейне життя», велика частина опитаних дали відповіді про те, що на даний момент у віці від 18 до 23 років вони не хотіли б створювати сім'ю. Однак, уявлення респондентів про ієрархію подружжя, про функції сім'ї знаходяться на досить високому рівні.

При обробці тест-карток «Оцінка готовності до сімейного життя», у 60% випадках відзначається висока підготовленість до сімейного життя, що говорить про сформований когнітивний аспект готовності до шлюбу.

В рисункових методиках діагностувався високий прояв тривожності, страху щодо майбутнього, висока емоційна напруженість, і водночас, потреба у емоційній близькості, в емпатійності із боку близьких.

4. Для підвищення рівня готовності студентської молоді до створення сім'ї нами була розроблена програма авторського тренінгу, націленого на

підвищення соціально-психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.

Програма, запропонована нами, по-перше, зможе інформувати молодь про найбільш важливі аспекти сім'ї та шлюбу. По-друге, сприятиме формуванню та зміцненню мотивації створення власної сім'ї в майбутньому, що допоможе усвідомити молодим людям необхідність створення сім'ї. По-третє, сформує у молодих людей готовність до одруження та виховання майбутніх дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безкоровайна О. Формування ціннісного ставлення до створення сім'ї в студентів. *Нова педагогічна думка*. 2019. №. 1. С. 60-63.

2. Бондарчук А. Я. Гармонійні та дезгармонійні сімейні взаємини: проблема підготовки студентської молоді до створення сім'ї. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: 2009. Т. 13. С. 142-150.

3. Бондарчук О. І. Психологія сімї : курс лекцій. Київ: МАУП, 2001. 96 с.

4. Вайнола Р. Х. Показники готовності молоді до створення сім'ї. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школа*х. 2016. №. 48. С. 64-70.

5. Виговська С., Кружаліна Ю. Готовність студентської молоді до сімейного життя у контексті сучасного інформаційного простору. *Вісник Книжкової палати.* 2010. №. 1. С. 46-50.

6. Галкіна А. Г. Психологічні шляхи формування психологічної готовності студентів до сімейного життя. *Гілея: науковий вісник*. 2013. №. 72. С. 741-745.

7. Головачук А., Музика І. Умови та особливості психологічної готовності юнаків до шлюбу та батьківства. *Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*. 2020. С. 417-420.

8. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості готовності до шлюбу сучасної молоді. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : збірник наукових праць Східноукр. Нац. Ун-т ім. Володимира Даля. Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. № 1 (48). С. 95-105.

9. Дубравська Н. Система мотивації вступу до шлюбу сучасної молоді. *Herald of Kyiv Institute of Business and Technology*. 2020. Т. 45. №. 3. С. 36-40.

10. Жданова, І. В. Гендерні аспекти соціально-психологічної готовності студентів до створення сім'ї. *Габітус.* 2020. Вип. 12. С. 170-175.

11. Захарченко В.Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя. *Український соціум*. 2004. № 1 (3). С. 14-23.

12. Іваниця А. Педагогічна підтримка студентської молоді в процесі підготовки до сімейного життя. *Рідна школа*. 2015. №. 1-2. С. 50-55.

13. Каніболоцька Л. В., Кубіцький С. О. Формування готовності старшокласників до сімейного життя. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. №. 4. С. 58-61.

14. Карасевич А. Зміст і структура готовності студентів до шлюбу і створення сім'ї. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди.* Серія : Педагогіка. Психологія. Філософія. 2013. №. 28 (2). С. 138-143.

15. Карасевич А. П. Педагогічні теорії формування готовності студентської молоді до створення сім'ї у сучасних умовах. *Рідна школа*. 2008. №12. С . 22-25.

16. Карасевич А. Теоретична модель формування у студентів готовності до створення сім'ї. *Рідна школа*. 2013. №. 1-2. С. 56-61.

17. Карасевич А. П. Економічна функція сім'ї. *Сім'я та шлюбно-родинні стосунки в Україні* : зб. наук. Пр. Української Академії держ. Управління при Президентові України. Київ: Вид-во УАДУ, 2001. Вип. 1. С. 88-91.

18. Карасевич А. П. Соціально-педагогічні особливості формування готовності студентів вищих навчальних закладів до створення сім'ї. *Тематичний випуск Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського простору*. 2002. С. 278-285.

19. Карасевич А. П. Економічна підготовка молоді до сімейного життя. *Виховна діяльність сучасної сім'ї. Педагогічна дума*. 2001. С. 102-108.

20. Карпова Д. Є. Психологічний аналіз сімейних ролей шлюбних партнерів. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія : Психологічні науки. 2016. Т. 1. №. 4. С. 41-45.

21. Кобзей О. Розвиток психологічної готовності до створення сім'ї у студентів. *Магістерський науковий вісник*. 2018. Вип. 29. С. 125.

22. Корнієнко І. О. Компоненти психологічної готовності до створення сім'ї у період ранньої дорослості. *Науковий вісник Мукачівського державного університету.* Серія : Педагогіка та психологі*»*. 2017. Вип. 1(5). С. 195-198.

23. Левицька Т. Л. Фактори, що впливають на розвиток психологічної готовності студентів до створення сім'ї. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2009. №. 1.

24. Лисенко Л. М., Глущенко Н. В. Психологічні особливості готовності до шлюбу та сімейного життя в юнацькому віці. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені ГС Сковороди.* Серія : Психологія. 2012. №. 42 (2). С. 62-72.

25. Медіна Т. Батьківська сім'я як осередок підготовки до подружнього життя. *Релігія та соціум.* 2011. Т. 2. С. 129-134.

26. Мироненко В. П. Сім'я як головний інститут соціалізації дитини. *Юридична наука.* 2013. №. 2. С. 49-54.

27. Мисловська М. С., Волинець Н. В. Особливості формування психологічної готовності молоді до подружніх взаємовідносин. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна*. 2013. №. 2. С. 148-152.

28. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Дучимінська Т. І. Психологія молодої сім'ї : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.

29. Островська Н. О. Усвідомлене батьківство молоді як основа гармонійного розвитку дитини в сім'ї. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна*. 2015. №. 10. С. 56-58.

30. Осьодло В. І., Тюріна В. В. До питання сутності та змісту психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї. *Проблеми екстремальної та кризової психології.* 2014. №. 15. С. 188-192.

31. Павлусь О. Психологічна готовність до шлюбу в період ранньої юності. *Студентський науковий вісник*. 2016. С. 92.

32. Паньків У. Деякі особливості готовності студентів до усвідомленого батьківства. *Студентський науковий вісник*. 2015. С. 106.

33. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В. Психологія сім'ї : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вид-во Нац. Авіац. Ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.

34. Радчук В. М. Компоненти психологічної готовності до шлюбно-сімейних стосунків. *Наукові записки Національного університету Острозька академія.* Серія : Психологія і педагогіка. 2012. №. 19. С. 182-185.

35. Радчук В. М. Шлюб у предметному просторі психологічного дослідження. *Психологія та соціальна робота*. 2012. №. 8. С. 1-5.

36. Резничук, Г. О. Підготовка сучасної молоді до сімейного життя. *Науковий вісник Ужгородського університету.* Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2015. Вип. 37. С. 150-152.

37. Ржевський Г. М., Петручек А. Я. Готовність студентської молоді до усвідомленого батьківства в сучасних умовах. *Науковий вісник НУБіП України.* Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2017. №. 267. С. 146-153.

38. Сидоренко А. В. Проблема психологічної готовності студентської молоді до сімейного життя. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2012. №. 2. С. 28.

39. Сидоренко А. В. Чинники, що обумовлюють готовність студентської молоді до сімейного життя. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2013. №. 3. С. 233-238.

40. Сопівник І. В. Дослідження готовності молоді до відповідальних сімейних відносин. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.* Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2015. №. 230. С. 161-167.

41. Столярчук О. А. Родинні настанови студентської молоді. *The Unity of Science: International Scientific Periodical Journal*. 2015. №. 1-2. С. 106-109.

42. Тюріна В. В. Чинники, що впливають на психологічну готовність студентської молоді до створення сім'ї. *Проблеми екстремальної та кризової психології.* 2014. №. 15. С. 258-265.

43. Фальова О. Є. Структура сімейної взаємодії. *Медична психологія*. 2018. №. 13, № 2. С. 15-18.

44. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навчальний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 480 с.

45. Федоренко Р. П. Психологія молодої сім'ї і сімейна криза. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Держ. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 168 с.

46. Фомічова В. М. Уявлення молоді про чинники щасливого подружнього життя. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. №. 2. С. 90-96.

47. Хлопоніна Н. Є. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування. *Актуальні проблеми психології*. 2007. Т. 3. С. 132-137.

48. Шиделко А. В. Етика і психологія сімейного життя : навчально-методичний посібник (для ПТНЗ). Львів, 2009. 132 с.

49. Яценко Л. Готовність старшокласників до виконання сімейних ролей чоловіка і дружини. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. №. 48. С. 169-174.

50. Яценко Л. В. Сутнісні характеристики готовності до відповідального батьківства. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2013. №. 17 (2). С. 513-521.

51. Carroll J.S., Badger S., Willoughby B.J. Ready or Not? Criteria for Marriage Readiness Among Emerging Adults. *Journal of Adolescent Research*. 2009. V. 24. № 3. P. 349–375.

52. Cherlin A.J. The deinstitutionalization of American marriage. *Journal of Marriage and Family*. 2004. Vol. 66. P. 848–861.

ДОДАТКИ

Додаток А

Психологічні аспекти готовності до шлюбу

1. Формування певного морального комплексу – готовність особистості прийняти нову систему обов'язків стосовно свого шлюбного партнера, майбутніх дітей.

2. Підготовленість до міжособистісного спілкування та співробітництва. Сім'я є малою групою, для її нормального функціонування потрібно узгодженість ритмів життя подружжя.

3. Здатність до самовідданості по відношенню до партнера. Здатність до такого почуття включає здатність до відповідної діяльності, заснованої насамперед на якості та властивості альтруїзму люблячої людини.

4. Наявність якостей, пов'язаних із проникненням у внутрішній світ людини, – емпатійний комплекс. Важливість цього аспекту пов'язана з тим, що шлюб за своїм характером стає більш психологічним через витонченість людини як особистості. У зв'язку з цим зростає роль психотерапевтичної функції шлюбу, успішної реалізації якої сприяє розвиток здатності до співпереживання, відчуття емоційного світу партнера.

5. Висока естетична культура почуттів та поведінки особистості.

6. Вміння вирішувати конфлікти конструктивним методом, здатність до саморегуляції своєї психіки та поведінки. Вміння конструктивно вирішувати міжособистісні конфлікти, використання їх для розвитку міжособистісних відносин подружжя, грає вирішальну роль у процесі взаємного пристосування молодят.

Додаток Б

Анкета «Уявлення про сімейне життя»

1. «Як ви вважаєте, що таке сім'я?»:

а) відносини між чоловіком та дружиною, батьками та дітьми, що проживають разом та ведуть спільне господарство;

б) осередок суспільства:

в) головне, що може бути у житті;

г) інший варіант відповіді.

2. «На вашу думку, які функції виконує сім'я?

а) репродуктивна;

б) господарсько-економічні (харчування сім'ї, придбання та утримання домашнього майна, одягу тощо);

в) регенеративні (спадковий статус, прізвище, майно);

г) освітньо-виховна;

д) інший варіант відповіді;

3. «Який вік, на вашу думку, найбільш підходящий для створення сім'ї?»:

а) 18-21;

б) 21-23;

в) 23-35;

г) інший варіант відповіді.

4. «Для чого, на ваш погляд, люди, перш за все всього, одружуються, створюють сім'ю?»:

а) щоб не бути самотніми;

б) для того, щоб був упорядкований побут та затишок у будинку;

в) для продовження роду, доки молоді та здорові;

г) завжди бути поруч коханою людиною;

д) для постійного сексуального контакту;

е) знайти людину, яка підтримає у будь-якій життєвій ситуації;

ж) це престижно;

з) у шлюбі дізнаєшся багато нового, для здобуття досвіду;

і) інший варіант відповіді.

5. «Як Ви вважаєте, який шлюб найміцніший?»:

а) з любові;

б) з розрахунку;

в) заради створення сім'ї;

г) на основі міцної доброї дружби (юнак-дівчина);

д) укладені у більш дорослому віці, після закінчення інституту (після 21-22 років);

е) інший варіант відповіді.

6. «У чому Ви бачите негативні сторони сімейного життя студента?»:

а) це значне обмеження свободи подружжя;

б) сім'я заважає кар'єрному зростанню;

в) доводиться працювати, що ускладнює навчання в інституті;

г) дуже важко жити сімейним життям та вчитися;

д) не бачу негативних сторін;

е) інший варіант відповіді.

7. «Як ви ставитеся до цивільного шлюбу?»:

а) позитивно;

б) негативно;

в) сам би жив(а) цивільним шлюбом зі своїм обранцем(цей);

г) не розумію у чому складність укласти звичайний шлюб;

д) не знаю у чому полягає цивільний шлюб;

е) інший варіант відповіді

8.«Чи вважаєте ви обов'язковим заводити дитину в сім'ї?»:

а) так;

б) ні;

г) так, але лише після університету;

д) інший варіант відповіді.

9. «Яку ситуацію ви вважаєте правильнішою?»:

а) я хотів(а) би, щоб мій партнер заробляв більше грошей, ніж я, але також сам(а), теж хотів(а) би працювати;

б) я вважаю, що молода людина повинна утримувати сім'ю в будь-якому випадку, а жінка повинна теж розвиватися і, можливо, працювати, але насамперед вона має бути душею (господаркою) у будинку;

в) повинні робити однаковий внесок, як у фінансову частину, так і у сімейну частину спільного життя;

г) кожен повинен сам себе утримувати, і не залежати від партнера;

д) інший варіант відповіді.

10. Хотіли б ви укласти шлюб, у період з 18 до 23 років?

а) так;

б) ні;

в) інший варіант відповіді.

Додаток В

Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І. Ф. Юнда)

Тест-карта є набором ситуацій, що стосуються різних сфер сімейного життя (сімейних функцій). Кожній ситуації відповідають три варіанти поведінки чи реакції. Завдання респондента у тому, щоб вибрати найбільш вірні з погляду варіанти поведінки у даних ситуаціях.

Вибір того чи іншого варіанту свідчить про наявність або відсутність адекватних ситуативних установок у сфері сімейного життя. Щоб визначити готовність до сімейного життя, юнакам і дівчатам потрібно вибрати в кожній із десяти запропонованих нижче ситуацій за одним із трьох варіантів.

І. У юнака (дівчини) неприємності на роботі:

1) невдоволення, закиди в некваплівості, невмінні ладити з начальством, вирішувати виробничі питання;

2) спокійно-дружні стосунки, іноді з втіхою засмучення;

3) співпереживання, прояв ніжності, прагнення заспокоїти, підтримати впевненість у правоті.

ІІ. Зустріч гостей – батьків, родичів та друзів:

1) прийом простий, без особливого ентузіазму, чайний стіл із обговоренням сімейних проблем та новин;

2) прийом без будь-якого ентузіазму, без проявів ознак належної поваги, у розмові часом прослизає невдоволення;

3) прийом в урочистій обстановці, зі святково накритим столом, улюбленими стравами гостей, культурно-розважальною програмою.

ІІІ. Спільні покупки:

1) дружнє обговорення планів, у яких всі члени сім'ї беруть активну участь;

2) одноосібне прийняття рішення, одне із подружжя віддає розпорядження, інший виконує їх;

3) байдуже ставлення до майбутнього, негативні висловлювання щодо планів з подальшою критикою зробленого, сварками щодо цього.

IV. «Мені ніколи, я працюю»:

1) міркування типу: «Робота це робота, а вдома – це час для сім'ї, особистого життя»;

2) розуміюче ставлення до зайнятості чоловіка (дружини), хоча без особливого інтересу до його (її) професії;

3) поважне ставлення до професії, успіхів, живий інтерес до роботи чоловіка (дружини) та трудових проблем.

V. Турботи про затишок, естетику побуту, чистоту одягу, білизни; прибирання квартири, приготування їжі з урахуванням різних смаків:

1) міркування типу: «Ідеальний порядок у будинку – моя мрія, але одна (один) я не в змозі впоратися, потрібні помічники та стимул»;

2) Перевага самостійно займатися домоводством з адекватним сприйняттям доброзичливої критики та побажань, без відмов від корисної допомоги;

3) міркування типу: «Визнаю, що порядок у домі – добре, але займатися ним немає жодного бажання; якби хтось взяв прибирання, прання та приготування їжі на себе, я була (був) би дуже радий (рада)».

VI. Сексуальні відносини:

1) стриманість та помірність у вираженні почуттів;

2) сексуальні відносини займають домінуюче місце в сімейному житті, решта має підпорядковане значення;

3) статеве життя відсувається на задній план, основні інтереси зосереджені на матеріальному забезпеченні, соціальному престижі, трудовій діяльності.

VII. Турбота про дітей:

1. «Поживемо собі, подумаємо про дитину через декілька років»;

2. «Дитина в сім'ї потрібна, але хочу не більше одного»;

3) Бажання мати двох-трьох дітей.

VIII. Турбота про виховання дітей:

1) надання дитині можливості самовиховання, свободи вибору та дій;

2) прагнення до різнобічного (інтелектуального, психо-емоційного та фізичного розвитку дитини;

3) протиставлення інтелектуальних та спортивно-фізичних схильностей; курс на односторонній розвиток можливостей.

IX. Самовдосконалення у межах сім'ї:

1) турбота про всебічний розвиток кожного, індивідуальне оволодіння майстерністю, вироблення активної життєвої позиції;

2) розвиток у спарингу (все лише удвох, разом), взаємне обмеження соціальної активності;

3) дозвілля без цільових устремлінь, заохочення вільного проведення часу.

X. Вибір та розвиток комунікабельності:

1) імпонує скромну поведінку в суспільстві, сумлінна праця не пов'язана з прагненням завоювати загальну увагу, але цінується вміння відстоювати свої позиції;

2) головним вважається вміння «не висуватися, бути непомітним у спілкуванні поза сім'єю»;

3) прагнення вдосконалювати манери поведінки та форми спілкування, стверджувати та з гідністю представляти свою сім'ю та себе особисто.

Розмір суми балів свідчить про ступінь готовності до сімейного життя:

70-120 – достатня;

22-70 – задовільна;

22 – недостатній.

Отримані результати аж ніяк не є абсолютними для прогнозу про сімейний добробут, але значною мірою відображають наявність «Бази» для створення в майбутньому функціональної сім'ї.

Додаток Г

Проективна методика «Моя майбутня сім’я».

Проективний метод заснований на аналізі:

— продуктів уяви та фантазії;

— спрямований на розкриття внутрішнього світу суб’єкта;

— розкриття світу суб’єктивних переживань, думок, очікувань, установок;

— дозволяє обійти захист психіки, і результатом діяльності стає малюнок, який ми інтерпретуємо за стандартизованими характеристиками, таким як: характер ліній, кольори, розміщення на аркуші.

Для вивчення готовності до шлюбу студентам пропонувалося намалювати, як вони бачать свою майбутню сім’ю. При малюванні використовувалися кольорові олівці.

При аналізі малюнків хлопців та дівчат ми використовувати символізацію кольорів за М. Люшером.

— червоний;

— коричневий;

— зелений;

— синій;

— чорний;

— сірий;

Характеристика кольорів (за М. Люшером)

Включає 4 основні і 4 додаткові кольори.

Основні кольори:

1) синій – символізує спокій, задоволеність;

2) синьо-зелений – почуття впевненості, наполегливість, іноді впертість;

3) оранжево-червоний – символізує силу вольового зусилля, агресивність, наступальні тенденції, збудження;

4) світло-жовтий – активність, прагнення спілкування, експансивність, веселість.

За відсутності конфлікту в оптимальному стані основні кольори повинні займати переважно перші п’ять позицій.

Додаткові кольори:

5) фіолетовий;

6) коричневий;

7) чорний;

8) сірий.

Символізують негативні тенденції: тривожність, стрес, переживання страх, прикрості. Значення цих кольорів (як і основних) найбільше визначається їх взаємним розташуванням, розподілом за позиціями.